

גליון מס' 13 \ ר"ח אדר א' התשפ"ב

-יום הולדת לעלון!-

פִּיסַת מְדַבֵּר וְהָר

העלון החודשי של מרכז סיור
ו לימוד סוסיא

תוכן העניינים

על הנעשה במסו"ל סוסיא / **עמוד 3**

"פְּרִיחַ שָׁדָה" - תנ"ך במדבר ובהר / **עמודים 4-5**

"שאו־מְרוֹם עֵינֵיכֶם..." – הפינה האסטרונומית / **עמודים 6-8**

מעשה שהיה... היום לפני / **עמוד 9**

"מדור מיוחד על מעלה העקרבים, והפורים של תשי"ד" / **עמוד 10-11**

"טבע בעונה" / **עמוד 12-13**

מה חדש במסו"ל סוסיא?

מהנעשה במסו"ל – חודש אדר א'

חודש טוב לכולם!

מרכז סיור ולימוד סוסיא ממשיך לחדש ולהתחדש ואנו שמחים לשתף אתכם בדברים הבאים:

מגיע לנו מזל טוב! זה גיליון מספר 13 ואנחנו חוגגים שנה לעלון שלנו, "פיסת מדבר והר"!

לפני שנה, בשיאה של מגפת הקורונה, כשעל עולם הטיולים מרחף סימן שאלה גדול, נולד הרעיון של העלון המקוון. הנה דברים שכתבנו אי שם, עם צאת הגיליון הראשון: "אומרים שהפרה רוצה להניק יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, ומה לעשות...אנו, צוות מסו"ל, שהורגלנו להוביל את תלמידי ישראל בשבילי הארץ הטובה, להדריך, לספר, לשתף, להמחיש ובעיקר לתת, רוצים כל כך להמשיך ולספר את סיפורה של הארץ ובעיקר את סיפורי ההר, הספר והמדבר.

מדוע בחרנו בשם "פיסת מדבר והר"? זהותו של מרכז סיור ולימוד סוסיא מיוסדת על המפגש בין הר לבין מדבר. מסו"ל סוסיא הינו תבנית נוף מולדתנו. מקומנו על קו התפר המדויק שבשולי רכס מעון עם דרום מדבר יהודה, הינו מפגש של ארץ נושבת עם מדבר. לשילוב הזה השלכות מיוחדות כמעט בכל אחד מרבדי הנוף: בממד הפיסי, הצומח והחי ובעיקר בממד האנושי לאורך הדורות.

אז מה היה לנו החודש?

את ראש חודש שבט חגגנו בכנס שמיטה מוצלח מאוד בשיתוף עם ישיבת אשתמוע. את ט"ו בשבט אי אפשר לחגוג בלי ערב שירה עם תושבי ההר. אין מה להגיד, בן אדם צריך לתדלק את עצמו בערב שירה מידי פעם...וביום שישי האחרון, בשיתוף עם תיירות חבל יתיר, השתתפנו בטיול גיפיים לרמת המדבר שהייתה כולה שטופת גשמי ברכה. כולנו תקווה שהגל הנוכחי של הקורונה יעבור ונוכל לצאת לטייל עם ישראל בשבילי הארץ בבריאות ובשמחה.

במהלך החודש שמחנו לארח קבוצות מגוונות של קורסי הכשרה של מדריכי טיולים, מכינות קדם צבאיות וציידים שלג, שאמנם קיבלו מנת שלג קטנה מהצפוי, אבל עדיין כזו שצבעה את המרחב בלבן מלבב.

בימים אלה נכנס ריהוט חדיש לחלק מחדרי האירוח, שהופך אותם למאירי פנים ועכשוויים. בהמשך, בע"ה, נכניס ריהוט חדיש גם לחדרים האחרים. אם יש לכם שמחה משפחתית, טיול או פעילות אחרת – אתם מוזמנים לפנות אלינו ולקבל רעיונות וממליצים. למידע נוסף אתם מוזמנים לבקר באתר האינטרנט החדש שלנו, שעלה לאוויר החודש וכתובתו www.susya.org.il

אי אפשר לסיים פתיח זה בלי להודות לצוות ההדרכה שלנו, ובראשו אודיה פניגשטיין, שטורח על העלון מדי חודש ומוציא מתחת ידו מוצר נאה ומחכים.

אנחנו בפתחו של חודש אדר, וכידוע לכולם "משנכנס אדר מרבנים בשמחה", אז שיהיה לכם חודש טוב ומשמח!

"כְּרִיחַ שְׂדֵה" - תנ"ך במדבר ובהר - אהרון פיינסילבר

מראשי המכתשים - סדרת כתבות בעקבות שמות מכתשי הנגב

שמו של אדם הוא דבר חשוב ביותר. הוא הולך אתו מיום היותו על האדמה ונשאר אתו גם לאחר שילך אל הקבר. מרגע שנקרא אדם בשם הרי ששם זה מבטא ומגדיר לעצמו את מי שהוא.

כך גם שמם של המקומות השונים ברחבי ארץ ישראל.

שמות המקומות השונים בא"י עברו גלגולים רבים, החל משמות קדומים אותם אנחנו מכירים מן המקרא וכלה בשמות הערביים השונים שניתנו לאורך השנים ובחלקם אף שימרו שמות קדומים.

עם תקומתה של מדינת ישראל ומיד לאחר סיומה של מלחמת העצמאות קיבלה מדינת ישראל הצעירה שטחים גדולים מאוד לידיה. שטחים אלו מלאים היו בנחלים, הרים רכסים וכמובן גם מכתשים.

שמותיהם של המקומות היו מוכרים בשם הערבי שהשתמר לאורך שנים רבות, כעת עלה הצורך לתת להם שמות מתאימים בעברית.

דבר זה הביא להקמתה של ועדה מיוחדת, בחסות משרד רה"מ ולה תפקיד אחד - קביעת שמות לכלל העצמים ברחבי הנגב.

על מנת לתת את השמות למקומות ברחבי הנגב נאספו כ-10,000 שמות מפי התושבים המקומיים. השמות שנאספו הפכו לרשימה ארוכה שהייתה למסמך עליו ביססה הועדה את עבודתה.

בין שלל שמות אלה נמצאו כמובן שמותיהם של הוואדיות והרכסים בהם נמצאים שלושת מכתשי הנגב, המוכרים לנו כיום כמכתש הקטן, המכתש הגדול ומכתש רמון.

כיצד מתנהל הדיון בוועדה? ראשית בודקים מהו השם הערבי שהמקום קיבל, לאחר מכן מבררים האם ניתן לזהות את המקום כאתר המוזכר בתנ"ך, במידה וכן, מקום זה יקבל את השם התנכ"י. במידה ולא, חברי הוועדה ינסו לשמר את השם הערבי שהשתרש אבל בביטוי ראוי בעברית. במידה וגם דבר זה לא ימצא או שישנו קשר היסטורי בין האזור לדמויות מסוימות, הרי שהמקום יקרא על שם דמות מן התנ"ך (לדוגמה, ההרים-איתי, הידי, ריבי. באר ברקוס- צליל דומה לשם הערבי).

כעת קדימה בואו איתי אל המכתשים!

נתחיל דווקא במכתש הקטן.

מכתש זה שיושב בחלקו המזרחי של רכס חצרה, הרכס והוואדיות הקשורים במכתש נקראים בשלושה שמות שונים בערבית- גיבל חצירה, ואדי אל חצירה ו- אל גיבל. שמות אלה היוו את הבסיס לדיון בין חברי הוועדה בדבר שמו הראוי של מכתש זה.

בין חברי הוועדה התפתח דיון מעניין. **א.י. ברור** הציע לשמור על שם דומה, ולקרוא לכלל המערכת על ההרים, הוואדיות והמכתש בשם משותף - "הרי חצירה". בטח תשאלו מדוע לא להציע את השם חצרה? אני חושב שאם תסתכלו במפות ישנות ותראו את התרגום האנגלי לשמו של המכתש תבינו זאת בקלות, במקום חצירה מתרגמים HEDHIRA מכאן התרגום לחצירה ולא לחצירה יכול היה להיות מתאים. מעבר לכך זהו גם התרגום המתאים מחצירה בערבית.

י. פרוס העלה את ההצעה כי כל המכלול יקבל את השם חצרון - נחל חצרון, מכתש חצרון, הר חצרון וכולם ביחד - הרי חצרון.

מדוע נדחתה הצעה זו? לא ברור מתוך הדו"ח, אך נראה כי ניתן להבין זאת משום שהשם חצרון מופיע במקרא כשם מקום (גם כשם אדם). נקודה זו הביאה בדרך כלל לדחיית שמות שונים בשל ההקפדה של הוועדה לא להציב שמות שיהוו זיהוי למקום מסוים במידה וזיהוי זה עוד אינו ודאי ומוחלט או שכלל אינו מתאים.

מבין כלל ההצעות הייתה הצעתו של י. בן צבי המעניינת ביותר. בן צבי הציע כי מן הראוי שמשמעות שמם של ההרים והוואדיות יהיו קשורים לעצירה והגבלה. חצירה יהפוך לעצרת ונקבל את מכתש ונחל עצרת ואילו ההר ששמו בערבית אל ג'ביל יקבל את השם הר ההגבלה.

שמות אלה, המדגישים את העצירה וההגבלה, מעניינים ביותר ושולחים אותנו לדיון מרתק במשמעותם של פסוקי המקרא והנביא העוסקים בקווי הגבול של ארץ ישראל:

- "והיזה לְכֶם פְּאֶת-נְגֹב מִמִּדְבַּר-צֹן, עַל-יַדֵי אֲדוֹם; וְהִיזָה לְכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם-הַמֶּלַח קְדָמָה וְנָסַב לְכֶם הַגְּבוּל מִנְּגֹב לְמַעְלָה עֲקָרְבִים וְעֵבֶר צְנָה... (במדבר, לד, גי-ד). בפסוקים אלה מוזכר מעלה עקרב. מקום זה זוהה על ידי יוחנן אהרוני במקום בו נמצא מעלה עקרב. הרומאי, ממש בסמוך למכתש הקטן. אם כן, משם רק נותר לעבור צינה והלוא זהו נחל צין (צינה- כמו מגן כדימיו לרכס)
 - מן-הָהָר הַחֲלֵק, הָעוֹלָה שְׁעִיר, וְעַד-בְּעַל גֹּד בְּבִקְעַת הַלְבָנוֹן, תַּחַת הַר-חֶרְמוֹן (יהושע, יא, יז). בפסוק זה נזכר למצוא את "ההר החלק", שם זה ידוע לנו בדורמו של רכס חצירה והוא השתמר בשם הערבי ג'בל חלאק. ועדת השמות כמובן ראתה לנכון לתת להר זה את השם העברי- הר החלק.
- אם כן, בשני המקורות הללו אנו יכולים לראות כי רכס חצירה הוא לא סתם עוד רכס. זהו רכס הגבול הדרומי של א"י, תחתיו כבר עובר הנחל והרכס הוא כחומה בצורה בפני כל הרוצה להיכנס לתחומה של הארץ.

נחזור כעת אל י. בן צבי והצעותיו – כעת, לאחר שהבנו את משמעותו של רכס חצירה, הרי שזה ברור ביותר מדוע השמות אותם הציע בן צבי לרכס למכתש ולהר שעל ידם מתאימים וקשורים ביותר באופן טבעי למקום.

ולסיום הועלו כמה הצעות נוספות - **שמואל ייבין** הסכים אומנם עם בן צבי על השם "הר הגבלה", אך העדיף כי השם חצירה יישמר ויהיה שמו של המכתש והרכס בו הוא נמצא. **זאב וילנאי** ישר פנה אל המקום הפופולרי, הרי כולם מכירים מכתש זה בכינויו "מכתש קטן", אם כן הרי שכוחו של הציבור גדול מכל שם שתתן ועדת השמות ומן הראוי כי השם שיינתן יהיה- מכתש קטן! ומה עם הנחל וההר? יקראו גם הם על שמו של המכתש בשמות- רכס המכתש, הר המכתש וכו'? כעת העלו מעט התנגדות א.י. ברור וש. ייבין. ברור התנגד להצעתו של בן צבי בדבר הר ההגבלה, כי שם זה מזכיר את הר סיני, כפי שגם מוזכר בפסוקי מעמד הר סיני- "הגבל את ההר". ייבין התנגד להצעתו של וילנאי שאל ג'ביל יקרא- הר המכתש והציע כי ינתן לו השם- הר עצרת. בזה נסתיים הדיון בוועדה.

כיום כולנו מכירים את שמו הרשמי של המכתש הנמצא ברכס חצירה כ"המכתש הקטן", כן כן, השם הפופולרי ניצח את כולם, אך הרכס והנחל שבתוך המכתש עדיין משמרים את השם הערבי ונקראים בשם חצירה.

אל-ג'ביל	ג'ביל חצירה	ורי חצירה	ורי אל-חצירה
א.י. ברור	מגיע לאחד מה אל-ג'ביל וזה ג'ביל חצירה בשם סדוקו הרי חצירה.	מגיע ורי חצירה - מכתש חצירה ורי אל חצירה - נחל חצירה	אל-ג'ביל ורי חצירה בשם סדוקו הרי חצירה.
א.י. בן-צבי	מגיע ורי חצירה - מכתש חצירה ורי אל-חצירה - נחל חצירה	ג'ביל חצירה - הר העצרה	אל-ג'ביל - הר ההגבלה
ש. ייבין	מסכים לשם הר ההגבלה לאל-ג'ביל, ומגיע לשאר המקומות את השמות: מכתש חצירה, הר חצירה, נחל מכתש חצירה.	ורי חצירה ירוע לרבים בשם: המכתש הקטן, מגיע להשאיר את השם הזה. לאל-ג'ביל - הר המכתש או מכתש המכתש, לג'ביל חצירה - רכס המכתש.	מחנך לשם הר ההגבלה, המזכיר את הר סיני.
ש. ייבין	מגיע לאל-ג'ביל: מכתש חצירה.		

שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם... – הפינה האסטרונומית- יסכה בן הר ועדי בהלול

"יש מזל לישראל!"

"אל דרך הגויים אל תלמדו ומאותות השמיים אל תחתו... כי חוקות העמים הבל הוא"

(ירמיהו י' ב'-ג')

האסטרונומיה נתפסת ע"י חלקים ביהדות כפולקלור הגובל בעבודה זרה. מימרה יהודית ידועה טוענת כי "אין מזל לישראל", ומזהירה להתרחק מאוד מעכו"ם - עבודת כוכבים ומזלות. במספר מקומות בתנ"ך ניתן לראות שנביאים ומלכים רבים פעלו למניעת העיסוק בתצפיות שמיים שבהכרח היו כרוכות בפולחן אסור, ירמיהו נזף במקטירים לצבא השמיים ויאשיהו הרס את מזבחותיהם.

"אמר רבי שמעון בן פיזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב - עליו הכתוב אומר (ישעיהו ה', יב) ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצווה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנאמר (דברים ד, ו) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים - הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות" (גמרא מסכת שבת דף ע"ה עמוד א).

למרות ההתנגדות הנמרצת של תקופת המקרא אנו עדים להתעסקות רבה בגרמי השמיים. לאחר השיבה מגלות בית ראשון, הסנהדרין ואנשי כנסת הגדולה חישבו את מולד הלבנה ודנו רבות בקידוש החודש, נמצא שהתנאים היו בקיאים בחוקיות תנועות הכוכבים. העיסוק היהודי באסטרונומיה המשיך גם לישיבות בבל, ובהמשך, עם הכיבוש המוסלמי, התרחב תחום התפוצה האסטרונומי גם לצפון אפריקה ולספרד המוסלמית ומשם גם לאירופה הנוצרית.

"אֲשֶׁכֶּם לְבֵית הַשָּׁר, אֹמְרִים: 'כָּבֹר רִכְבִּי',

אָבּוֹא לְעֵת עָרְב, אֹמְרִים: 'כָּבֹר שְׁכָב'.

או יַעֲלֶה מִרְכָּב, או יַעֲלֶה מִשְׁכָּב!

אוֹיֵה לְאִישׁ עֵנִי, נוֹלַד בְּלִי כּוֹכֵב."

(רבי אברהם אבן עזרא)

בימי הביניים האסטרונומיה הייתה מדע יהודי ממש. גדולים בתחום היו יהודים כדוגמת הרלב"ג (כנראה פיתח את מטה יעקב), רבי אברהם זכות ועוד. האסטרונום המתחיל באירופה של המאה ה-14 נאלץ ללמוד את שפת האסטרונומיה, הלא היא העברית, על מנת להצליח לקרוא את הטקסטים המובילים ולהתעדכן בכל החידושים המדעיים בתחום. תרומה נוספת של היהודים לפיתוחה של האסטרונומיה בימי הביניים הייתה העברת מידע בין ארצות האסלאם המפותחות יותר מבחינה אסטרונומית לאירופה הנוצרית.

בראש חודש אדר א' ד'יתקכ"ז, נפטר אחד מגדולי האסטרונומים היהודים, **רבי אברהם אבן עזרא**, שמלבד היותו פרשן המקרא, משורר, בלשן, פילוסוף והוגה היה גם מתמטיקאי ובקיא גדול בנבכי השמיים. המניע שלו היה קירוב וניסיון לחבר בין היהדות לאמונה האסטרולית הטוענת כי כוכבי השמיים משפיעים מטובם על הארץ, מה שמוכר לנו כיום כאסטרולוגיה. גישתו הייתה קשה מאוד ליישוב ולכן הרמב"ם התנגד אליה נמרצות. האבן עזרא חיבר ספרים רבים, אחד מהם הוא "ספר העיבור", העוסק בלוח השנה העברית. בנוסף הוא כתב גם ספרי אסטרונומיה רבים שחלקם לא שרדו במהלך השנים ובגלל תרומתו החשובה נקרא על שמו מכתש בירח.

אנו בפתחו של חודש אדר א', שעל פי הלוח העברי, הוא כביכול חודש ללא מזל - החודש השלושה עשר שחל בעקבות חיבור הלוח השמשי והלוח הירחי. מהו מזלו של חודש זה? מהו משמעותו?

עיבור השנה

כדור הארץ מסתובב סביב השמש במשך 365 ימים - שנה. הירח מקיף את כדור הארץ ומשלים סיבוב לאחר 27.5 ימים - "חודש סידרי". בזמן שהירח מקיף את כדור הארץ, כדור הארץ מקיף את השמש, ולכן לאחר 27.5 ימים הירח מגיע לאותה נקודה בה הוא התחיל את סיבובו, אך ביחס לשמש הוא נמצא מעט מאחור כיוון שגם כדור הארץ התקדם במסלולו על פני השמש.

כדי להגיע לסיבוב שלם גם ביחס לשמש, הירח צריך לעבור זמן של 29.5 ימים. זמן ימים אלו נקרא "חודש סינודי" ואכן בשביל גישור פער ההשלמה הזה - השנה היא שנה ירחית המורכבת מחודשים סינודיים (29.5 ימים) ולכן חודש סינודי*12 חודשי שנה = 354 ימים **בשנה ירחית**.

שנה שימשית - 365 שנה ירחית - 354 - כעת נוצר פער של 11 ימים. המוסלמים משתמשים בלוח ירחי ובכך נוצר מצב בו חג הרמדאן בכל שנה חל בעונה אחרת- גם בקיץ וגם בחורף. אנו משתמשים בלוח גרגוריאני שבו יש 365 ימים בשנה, אך כאשר נחבר בין השנה השמשית לשנה הירחית הפער של 11 הימים יהווה לנו בעיה. עונות השנה נקבעות על פי השנה השמשית ולכן אם נשתמש בלוח שנה ירחי ייווצר מצב בו חגים ומועדים יחולו לא בעונתם ובחגי ישראל תיווצר אי חפיפה בין המועד לעונתו. מכיוון שביהדות משתמשים בשני לוחות השנה, הפתרון של פער הימים הוא בעזרת **עיבור**.

בממוצע בכל 3 שנים נוסף חודש - אדר א'. החישוב מתבצע בעזרת מחזוריות של 19 שנה (חפיפה בין הלוחות) והשנים שנקראות מעוברות יהיו כאשר ניקח את מספר השנה בגימטריה, נחלק אותה

ב19 והשארית תהיה אחד מן המספרים "גויח עדו'ט" - 19,17,14,11,8,6,3,0. לדוגמא : שנת
התשפ"ב = 5782

החישוב-

$$5,782 \div 19$$

$$304.3157894736842$$

$$304.315... - 304$$

$$0.315789473684210$$

$$0.31578... \times 19$$

$$6$$

ראינו שהמדע האסטרונומי משיק ומחובר יחד עם היהדות, הכוכבים המזלות והכוחות פועלים אלו באלו ומקבלים ביסוס בתורה ובגדולים. אך בד בבד נשאלת השאלה האם ישראל הם מעל המזל? איפה אנו ביחס לשכר ועונש, לבחירה חופשית ולכוח עליון ומזלות מן השמיים?

"ובחודש אדר בריא מזלו של ישראל ומי שיש לו דין עם עכו"ם... לא ישאל ממנו דברים מזלות בישראל"

חודש טוב ובריא, מלא מזל טוב, בריאות ומבט השמימה.

מעשה שהיה... היום לפני... - מוריה שריד

היום לפני- נתן אלבו

בוקר יום רביעי, ח' אדר א' התשי"ד, גדוד 54 של חטיבת גבעתי לאחר לילה עמוס של אימונים וכוננות, מתכונן לביקור של אורח נכבד במחנה בית-ליד. החיילים, שרובם היו עולים חדשים, ניקו את שטח המחנה וסידרו את אוהליהם.

היה צורך באיסוף רימוני יד, אתם יצאו לאימונים בליל אמש, ובפירוק חומר הנפץ מתוכם. סמל המחלקה ביקש שני מתנדבים ואל המשימה נענו נתן אלבו וזייס סבג. הם החלו לאסוף מהחדרים את רימוני היד, שמו אותם בארגז וכאשר סיימו הלכו לאוהל ריק לפרק את חומר הנפץ.

זוג החיילים החל במשימתם ולפתע, ברגע של היסח דעת, במקום שיישלף מנגנון הנפץ, שוחררה הנצרה. מבלי לחשוב פעמיים נתן תפס את הרימון בידו והחל להתרחק מאוסף הרימונים ומחברו. הוא יצא מהאוהל וצעק "רימון!" חברי המחלקה ההמומים ניסו להסתתר. נתן רץ, ידו אחזה ברימון והוצמדה אל חזהו, נתן שכב על האדמה עם הרימון בחזהו והרימון התפוצץ. הוא עשה מעשה גבורה זה למען חבריו והצילם ממוות.

נתן אלבו, בן 21, היה חייל בודד שעלה ממרוקו ארצה ללא פרידה מסודרת מהוריו. הוא מאוד רצה לעלות לארץ ישראל אך הוריו חששו והתעקשו שלא יעשה זאת. יום אחד אמר להם שהוא יוצא לראות סרט בקולנוע. מה שבאמת קרה הוא שהצטרף למבריחי הגבול ממרוקו. יום לאחר מכן חברו סיפר להוריו שנתן עלה ארצה.

מסיבה זו הוריו קיבלו את הידיעה על מות בנם באיחור של ארבעים יום.

במעטפה ששלח בן דודו ראו הוריו קטעי עיתונים על בנם אשר מסר נפשו למען חבריו. תושבי מדינת ישראל העריכו מאוד את מעשה גבורה זה.

נתן אלבו היה בן אדם גדול, אדם שלא רק ברגע הזה חי למען אחרים אלא כל חייו היו מכוונים לכך, חיים מלאים במסירות וענווה.

מצורף מכתב שכתב לאמו לאחר בואו ארצה, בו מתבטא קושי עולי ארצות צפון אפריקה באותן השנים והתמודדותו. "אמא יקרה, אשתדל להסביר לך דבר, ואולי תביני לרוחי ושמא אהיה ראוי לסליחה על הסבל שגרמתי לכולם ובמיוחד לך. נכון, קשה היה לי להסתגל. בהתחלה רציתי להיות מה שאינני, רציתי פשוט להיות אשכנזי, כמו אלה שבאו מארצות מפותחות, ולמדו פסנתר והכירו עולם, והיו מלובשים טוב יותר ממני, ידעו לדבר עם מילים יפות, לשוחח עם כולם כשווים, בקיצור, הם ידעו להסתדר. רציתי להיות אחד מהם. אולם קשה, קשה מאוד להתנכר למוצא. בארץ ישנם רומנים, תורכים, הונגרים, עירקים, יוגוסלבים, מרוקנים ועוד הרבה עדות. האשכנזים לא התביישו בכינויים. ואני? אני הנני בארץ 'מרוקני' בדיוק כמו שהייתי במרוקו 'יהודי'. ו'מרוקני' פה- פרושו סכין, גנב, עולם- תחתון, בטלן, בימים הראשונים היה לי הרבה צער והייתי אומלל, אולם ידעתי להתגבר. כל זה עבר. כל זה מאחורי. תשאלו איך? אני פשוט חייכתי, זה הכול. היום אני בצבא ופה אין הבדל. האויב לא מבדיל בין אשכנזי למרוקני. אני שווה בין שווים, את מבינה את זה אמא..."

פורים גרסת שנת תשי"ד - ירדן בר שאול

מעלה העקרבים

חודש אדר (אמנם אדר א') הבא עלינו לטובה, גדוש בסיפורים יפים, עצובים או משמחים, כל אחד בדרכו.

כשחשבתי על איזה מכולם אני רוצה לכתוב בעלון של החודש היה לי קשה כל כך לבחור, עד שהחלטתי לבחור כמה, והנה הם לפניכם, שזורים אחד בשני. תלמדו ותהנו, ושיהיה לכל עם ישראל חודש טוב ומשמח!

בבוקרו של יום ט' באדר התש"ט, חטיבת הנגב, חטיבת אלכסנדרוני וחטיבת גולני כבשו את "אום רשרש" - הרי היא אילת, והחזירו אותה לידינו, במסגרת מבצע "עובדה" שמטרתו העיקרית הייתה להגיע עד אום רשרש שלחופי מפרץ אילת, תוך השתלטות על כל שטח הנגב והערבה שבתחומי ארץ ישראל מצפון למפרץ. אנשי חטיבת הנגב, שהגיעו ראשונים למקום, אלתרו דגל ישראל שנודע בכינוי "דגל הדיו", אותו הניף סרן אברהם אדן. כוח החלוץ של 'גולני' הגיע לאום רשרש בשעה 17:00. מפקדי שתי החטיבות, נחום שריג ונחום גולן שלחו את המברק הבא לבן גוריון, ראש המדינה הקטנטנה שזה עתה נוסדה, לכבוד "יום טרומפלדור" שחל יומיים לאחר מכן, בי"א אדר:

"העבירו לממשלת ישראל: ליום ההגנה לי"א באדר מגישות חטיבות הנגב פלמ"ח וחטיבת גולני את מפרץ אילת למדינת ישראל. אילת

(אום רשרש) ט' באדר תש"ט"

המברק ששלח יגאל אלון לבן גוריון על כיבוש אילת

כיום, אילת היא בירת הנופש של ישראל והיא מושכת אליה כ- 2.8 מיליון תיריים בשנה. בהרי אילת נמצא הסיום של שביל ישראל, שנגמר בבית ספר שדה אילת. אילת הפכה לעיר כל-כך מתוירת ומבוקשת עד שהיה צורך בהקמת שדה תעופה, ואפילו נוסדה חברת תעופה חדשה במיוחד כדי לדאוג לקשר תעופה בין אילת ותל אביב-חברת "ארקיע", שנוסדה בחודש כסליו התשי"א, ונקראה בתחילה "אילתה". ולנו נותר רק לאחל שאילת תגדל ותצמח לעיר יהודית חזקה, מצליחה וגדולה יותר ויותר.

אמנם ישנן, ברוך השם, המון סיבות לשמוח. אך קצת לפני, נחזור לסיפור עצוב, שהתרחש בשנה החמישית להיווסדה של העיר- שנת תשי"ד.

"אני לא מוכנה לוותר על הבגדים החדשים שלי, גם לא בדרך חזרה מאילת, ואני עדיין לבושה במיטב מחלצותי.. בדרכנו חזרה לתל אביב הנוסעים מחליפים חוויות מחגיגות חמש השנים לשחרור העיר שהחמצתי אמש. האווירה שמחה וחגיגית לא פחות מזו שהייתה באוטובוס בדרכנו דרומה. אבא עוצר את האוטובוס כמה פעמים בדרך, להתבונן בנוף המרהיב, והנוסעים שמחים לרדת, להתבונן סביבם ולהתפעל. אף אחד לא מתלונן על העיכוב שגורמות העצירות המאולתרות האלה." את המילים הללו כתבה בספרה "הילדה ממעלה עקרבים", מירי פירסטנברג, שהייתה בת 5 וחצי בימי החגיגות לעיר אילת שגם כן חגגה יום הולדת 5.

אביה של מירי, אפרים, היה נהג בקו 392 הנוסע לאילת. הוא היה איש גיבור, שלחם במסגרת הצבא הבריטי נגד הגרמנים, בקרבות שהיו בטוברוק ובאל עלמיין, אפרים גם נמנה בין לוחמי הלח"י שנלחמו במערכה על חירות ישראל, והצטרף יחד עם כל חבריו במחתרת לצה"ל לאחר הקמת המדינה, והיה גאה ואהב בכל נפשו את הארץ.

אפרים התחתן עם חנה ולהם נולדו שלושה ילדים. הם הקימו משפחה מאושרת שגרה בעיר הצעירה תל אביב, והיו ציוניים בכל נפשם.

הכל נגדע ביום החזרה מחגיגות יום ההולדת 5 לעיר אילת, בנסיעה חזרה הביתה, בכביש המפותל והמסוכן, כביש "מעלה העקרבים".

מחבלים ערבים ארוצים שחיכו במעלה הכביש, פתחו באש אל עבר הנהג ויושבי האוטובוס. הם רצחו 11 מנוסעיו ופצעו רבים אחרים. את מירי, הילדה הקטנה, כיסה החייל שישב לידה והיסה אותה באצבעו- "תשתקי, אחרת הם יהרגו אותך". אלו היו המילים האחרונות של החייל. ומירי, בתבונה פלאית, שתקה וניצלה. עד שהגיעה תגבורת, מירי הסתובבה לבדה שעות ארוכות במדבר, בין גופות הוריה ואחיה, שנפצעו אנושות והיה למשותק עוד שנים רבות אחר כך, עד שמת מפצעיו. "הדמעות זולגות בלי הפסקה.. אני מסתכלת לרגע אחורה, אל האוטובוס של אבא שלי. כל כך נטוש, כל כך בודד הוא נראה על רקע המדבר הצהוב."

הפיגוע הנורא גרם להלם ועצב גדול נפל על כל יושבי ארץ ישראל היהודיים. "שק ואפר יוצע לרבים"... ומכיוון שהאסון קרה ביום רביעי, וערב פורים חל למחרת, יום חמישי, השתררה דממה ברחובותיה של העיר תל אביב, שעד לאותה שנה שמחה וצהלה בכל חג פורים.

המצב בארץ ותחושות התושבים היו קשות כל כך, ומשה שרת, ראש הממשלה אז, החליט שהוא חייב לעשות מעשה, פורים היום. הוא נכנס למסיבת פורים במועדון הידוענים של המפלגה, ולפתע הבחין בישועה שתושיע את העם- בין המסובים גילה את שני היוצרים המוכרים והאהודים, **יעקב אורלנד ומרדכי זעירא**. משה שרת אחז בזרועות השניים ומשך אותם אל המטבחון, המהדרים יאמרו שגם הניח לפניהם בקבוק ברנדי (יש הטוענים שגם נעל אחריהם את הדלת) והורה להם לצאת מהחדר רק כשיהיה בידם שיר שמח.

וכך היה. אחרי זמן לא רב יצאו השניים מן החדר מבושמים כראוי לחג הפורים ובידם שיר שאכן נקרא כנוסח ההוראה: "שיר שמח".

מה יש לומר, השיר שימח. הביצוע המוכר ביותר של השיר הוא של הצמד אסתר ואבי עפרים. לאחר מכן בוצע השיר בעוד כ-4 גרסאות מוכרות, והושר רבות בטקסים ומפגשים רשמיים של מדינת ישראל.

בעיני, השיר ראוי להיות סיום המדור שלנו לחודש אדר. הוא משקף את העצב והשמחה ששזורים בנו, כיהודים, הנלחמים על ארצנו האהובה והקדושה יום יום, שעה שעה, ולא מוותרים על היותנו חלק מהעם היהודי, החופשי, בארצנו.

{את המקורות למדור לקחתי מהספר "הילדה ממעלה עקרבים", מויקיפדיה ומהאתר של עפר גביש.}

שיר שמח

אם גם ראשנו שח
ועצב סובבנו-
הבה ונתלקח
מן השמחה שִבנו.

הי, הי,

הבה ונתמלא

שמחה, שמחה כמלא

העין,

הי, הי,

שירו עליה, עליה

עלה ובער היין!

עלה ובער היין!

הי, הי...

עלה ובער קֹאשׁ

והדליקנו כֹח!

אבוי למתיאש,

הלילה יש לשמח!

הי, הי,

הלילה יגאל

כל מי שִנְשָמָה

בו,

הי, הי,

כל איש בְּיִשְׂרָאֵל-

ניצוץ שֶׁל נְחֵמָה בו!

ניצוץ שֶׁל נְחֵמָה בו!

הי, הי...

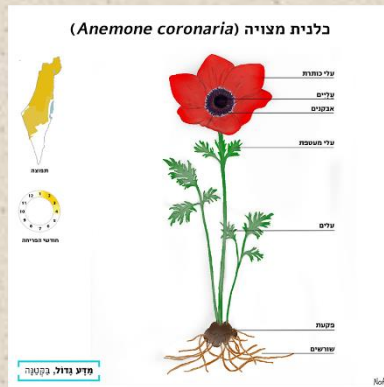
"טבע בעונה" - אמונה מסלים

כלניות

הכלנית היא אולי פרח הבר הפופולרי ביותר בארץ ישראל, ואין פלא בדבר - במשך כארבעה חודשים היא פורחת, מראשית החורף ועד האביב.

ראשונות בדצמבר - ינואר, כלניות לבנות וסגולות, מאוחר יותר צצות האדומות, והן הולכות ומתרבות עד כדי יצירת מרבדים אדומים באביב.

הכלנית היא רב שנתית, בעלת פקעת קטנה הנובטת בראשית החורף בעלים מנוצים. פקעת אחת יכולה להצמיח פרחים אחדים, עד עשרה. כל אחד מהם נישא על גבעול לעצמו. יש לכלנית ציצית שורשים מעובים הגדלים בסמוך לפני השטח.

פרחי הכלנית מאובקים על ידי חיפושית אבקה, הנמשכת במיוחד אל הצבע האדום. עם הזדקנות הפרח נוצרת בבסיס עלי הכותרת טבעת צבע לבנה ההולכת ומתרחבת עם הזמן.

בנגב, הרי יהודה, מדבר יהודה, מזרח השומרון ובעמק החוף נפוצה הכלנית שכותרתה אדומה. הבדלי הצבעים בכלנית נובעים מהבדלים גנטיים בין הפרטיים השונים. הכלניות האדומות עמידות יותר בתנאי יובש וחום, בעקבות כך נמצא בעיקר את האדומות בדרום הארץ.

מה לכלנית ולמדבר? אכן, הכלנית המצויה איננה גדלה ממש במדבר הקיצוני. בכל אזור הערבה, הנגב הדרומי והמרכזי אין כלניות כלל. נוכל למצוא אותה רק בבתי גידול סלעיים ולחים. יהיו כלניות במקומות גבוהים, לדוגמא - הר הנגב. היא תימצא גם באזורים שליד חוות השקמים, בתרונות בארץ, שוקדה, אור הנר ובין קיבוץ סעד לקיבוץ רעים.

אומנם לא נוכל למצוא במדבר מרבדי כלניות כמו בצפון, אך יש האומרים כי יפה כלנית אחת במדבר ממאות כלניות בצפון.

לכלנית חברות מבלבלות:

כלנית, פרג, נורית ודמומית.

כלנית - פרחיה קטיפתיים ואינם מבריקים. גבעול הפרח אינו נושא עלים, העלים יוצאים ישירות מן הפקעת ולגבעול רק פרח אחד בראשו.

פרג - 4 עלי כותרת בלבד, שחור בלב הפרח.

דמומית - פרחיה מבריקים, מספר עלי הכותרת גדול, כל עלי הצמח נושאים על הגבעול ואין לו עלים תחתונים שיוצאים מן הקרקע.

נורית- דומה מאוד לכלנית, כשהכלנית מסיימת את פריחתה הנורית מתחילה. פרחיה מבריקים, ומתחתם עלי גביע. מספר עלי הכותרת אינו קבוע, חמישה ויותר. גבעול הפריחה נושא עלים וייתכן שיש יותר מפרח אחד בגבעול.

סימנים אחרים להבדלה בין שלושת הסוגים הם הבדלי צורה בלב הפר, בפירות, בעלים ובחלקים התת קרקעיים

השם העברי- מצביע על יופיו של הפרח המתקשט ככלה. השם התלמודי כלוניתא מתייחס אולי לכלנית, אך לדעת אחרים – לפרג. השם המדעי מוצאו מיוונית, ותרגומו "בת הרוח". הוא נקרא כנראה לא על שם הרוחות העזות הנושבות בעונת פריחתו, אלא על שם הנימפה אַנְמוֹן. מעשה בזפיר, הרוח המערבית, שהתאהב בנימפה אנמון. אשתו כלוריס, אלת הפרחים, זעמה וגרמה את מותה של אנמון. זפיר זעק לעזרתה של אפרודיטה, אלת האהבה, וזו נעתרה לו והפכה את אנמון המתה לפרח אדום השב לחיים וחוזר ומת כל שנה. היוונים קראו לפרח גם בשם אדוניס (השווה דמומית), שאף הוא מתקשר כידוע אל סדרת אגדות שביסודן **מוות בקיץ והתחדשות בחורף**.

ישעיהו הנביא מוכיח את עם ישראל ההולך שבי אחר פולחן הבעל: "כי שכחת א-להי ישעך וצור מעזך לא זכרת על כן תטעי נטעי נעמנים וזמרת זר תזרענו" (ישעיהו י"ז, י). העם ההולכים אחר פולחן זר שמים אמונתם בדבר זמני שעם **בוא הקיץ יכלה**. ישנם הקושרים את הנעמנים האמורים עם נעמן, אל האביב, שבצעירותו נגזר עליו לרדת לשאול, ובכל שנה מופיע לתקופה קצרה. מכאן שהכלניות מסמלות את **התחדשות האביב וכליה בטרם עת**.

נתן אלתרמן ומשה וילנסקי חיברו את השיר "כלניות" שביצעה שושנה דמארי. השיר נכתב במקור כשיר טבע המתאר דורות של משפחה - נערה המתבגרת ונהפכת לסבתא, ונכדתה - שהיו יורדות לגיא לקטוף כלניות, אך הוא הפך לשיר מחאה נגד המנדט הבריטי עקב הכינוי "כלניות" שהודבק לחיילי הדיוויזיה המוטסת הבריטית השישית שהוצבו בארץ ישראל.

הרקפת התחילה לפרוח, אחריה הכלנית ותכף כל הארץ פורחת, יפה וצבעונית, אל תפספסו את זה!
צאו לראות את זה, ולחפש את האדומות הקטנות.